

İMKÂNSIZ NASIL MÜMKÜN OLDU?

İSLAMCI - SOLCU – LİBERAL İTTİFAKI

“Türkiye’de üç-beş yıl öncesine dek, siyasal konumlanmalarına uygun olarak, örgütler, partiler, yazarlar, çizerler arasında keskin görüş ayrılıkları oluşurdu. Örneğin, laik devlet düzenini değiştirmek isteyenlerle, cumhuriyeti savunanlar arasında siyasal uçurum bulunurdu. Sağcı geçinenle solcu geçinen arasında görüş ayrılıklarıysa siyasal yaşamın bir kuralı ve itici gücüydü.

Oysa şimdi öyle olmuyor. Dinsel hukuk esaslarının uygulanmasını isteyenlerle, istemeyenler bir araya geliyorlar ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş ilkelerinin değiştirilmesini birlikte öneriyorlar. Bu dayanışmalarını da, “özgürlüklerin ve demokrasinin genişletilmesi” için eylem ortaklığına, çok kültürlülük esasına dayalı siyasi yapılanma gereğine oturtuyorlar ve halka bunu “hoşgörü” diye yansıtıyorlar.”¹

Mustafa Yıldırım’ın yukarıda alıntılanan satırları Cumhuriyetçi ve Kemalist ilkeleri savunan, “muhafazakâr” veya “miadı dolmuş” görünme pahasına savunmakta ısrar eden birçok aydının izah etmekte zorlandığı bir fenomen. Çift kutuplu, siyasi ideolojilerin “sağcı” ve “solcu” diye basitçe sınıflandırıldığı bir dünyaya alışan çok kimsenin anlamlandırmakta güçlük çektiği bir gelişme. Ancak bu sadece Türkiye’ye has bir durum değil. Batı ülkelerindeki küreselleşme, Irak Savaşı ve Bush karşıtı hareketlerde de sol ve radikal İslâmcı kesimlerin ittifak içinde oldukları görülmekte.² Türkiye’deki bu gelişmeyi izah etmek için ise maziye dönmek lazım.

Altmışlı ve Yetmişli Yıllar

Altmışlı yılların ikinci yarısından itibaren İslâmcı akımın zemin kazandığı ve kendini daha açık bir şekilde ifade etmeye başladığı görülür. Bu aslında çok partili demokrasi dönemine girdikten sonra başlayan muhafazakâr - mütedeyyin seçmen oylarını elde etmeye yönelik siyasi popülizmin doğrudan bir neticesidir. Bu popülizm sayesinde

¹ Mustafa Yıldırım, “Şifre Çözücü: Project Democracy” Sivil Örümeğin Ağında, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2004, s.43. Mustafa Yıldırım Kurtuluş Savaşı’ nı konu eden *Ulus Dağına Düşen Ateş* (Bilgi Yayınevi, (Ankara, 2002) kitabıyla Samim Kocagöz 2002 Edebiyat Ödülü’ nü aldı.

² Eski bir Amerikalı radikal solcu David Horowitz’in yeni kitabı Amerikan solu ile radikal İslam arasındaki bu ittifakı incelemekte: David Horowitz, *Unholy Alliance: Radical Islam and the American Left*, Regnery

“din” cezbedici bir unsur olarak siyaset lisanında yer almaya başlayacaktı. Altmışlı yılların ikinci yarısı aynı zamanda türbanı “Şûle baş” adıyla Türk siyasi ve popüler tarihine mal eden Şûle Yüksel Şenler’in mütedeyyin kadınları başlarını örtmeye ikna etmek için Anadolu’yu dolaşmaya ve konferanslar vermeye başladığı yıllardır. İslâmcı tabanda başlayan bu hareketlilik siyaset arenasına da yansımaya, 1970 yılında kurulan MNP ile siyasal İslâm çok partili dönemde ikinci kere sahneye çıkacak ve bu günümüze kadar devam edecek olan uzun bir maceranın ilk adımı olacaktı.³ Altmışlı yıllarda İslâmcı basının en belirgin vasfı, aynen dönemin milliyetçi – ülkücü basını gibi, marksizm karşıtı olmasıydı. Bu nedenle günümüzde olağanlaşan İslamcı-solcu diyaloguna o yıllarda değil rastlamak, tasavvur etmek dahi hayaldi.

Gençlik örgütlerine gelince.... Günümüz İBDA-C örgütünün selefi olan Akıncı Gençlik yetmişli yıllarda marksist ve sosyalist örgütlerle herhangi bir silahlı mücadeleye girmemişti. Bunun tek istisnası 16 Şubat 1969 Pazar günü Amerikan Altıncı Filosu’nun İstanbul ziyaretini protesto eden solcu üniversite gençliği ile günümüz *Millî Gazete* yazarı Mehmet Şevket Eygi’nin yayınladığı *Bugün* gazetesinin tahrikçi yayını sayesinde harekete geçen İslâmcı militanlar arasında yaşanan ve iki işçinin ölümü, yüzlerce yaralıyla sonuçlanan tarihe de Kanlı Pazar adıyla mal olan çatışmaydı. İslâmcı ve devrimci sol - marksist örgütler cenahında manzara böyle olmasına karşın yetmişli yıllar Ülkücü gençlik ile devrimci sol örgütler arasında silahlı mücadelenin egemen olduğu ve her iki taraftan yüzlerce gencin öldüğü yıllardır. 12 Eylül 1980 askerî müdahalesiyle sona erecek olan bu bunalımlı dönemin mirası seksenli ve doksanlı yıllara devrolacak ve İslâmcı – solcu yakınlaşmasını yaratan nedenlerden biri olarak etkisi günümüzde bile hissedilecektir.

Seksenli ve Doksanlı Yıllar

Askerî İdare Dönemi

12 Eylül askerî darbesi, bir açıdan, günümüzde gözlemlenen İslâmcı ve solcu-marksist kesimlerin güncel siyasi gelişmeler karşısında ittifak içinde olmalarına imkân

Publishing, 2004. Kitabı tanıtır bir yazı için bkz. Joshua Kurlantzick, “The Left and the Islamists”, *Commentary*, Aralık 2004, s. 34-37.

³ İlki 1951 yılında kurulan ve 1952 yılında kapatılan kısa ömürlü İslâm Demokrat Partisi’dir.

sağlamıştır. Şöyle ki... 12 Eylül askerî darbesinden sonra gözaltına alınan ve tutuklanan değişik ideolojik görüşlü siyasetçiler arasında, dönemi anlatan hatıratlardan görüldüğü kadarıyla, ortak bir kaderi paylaşma nedeniyle duygusal bir yakınlaşma mevcuttu. Ancak benzeri bir yakınlaşma tutuklu olan devrimci sol ile ülkücü örgütler arasında gerçekleşemedi. Gerçekleşmesi de beklenemezdi zira gerek devrimci marksistler ve gerekse ülkücüler hasım ideolojik kamplarda yer almaktaydılar. Çok daha önemlisi geride bırakılan yetmişli yıllarda her iki taraf da birbiriyle mücadelede çok sayıda militanını kaybetmişti. Halbuki yetmişli yıllarda Akıncı Gençlik ile devrimci sol örgütler arasında böylesi bir mücadele yaşanmadığından seksen sonrası döneme devreden bir “İslâmcı – solcu kan davası” mirası mevcut değildi. Dahası Akıncı Gençlik ile devrimci sol örgütler bir marksist veya islâmcı devrimi gerçekleştirerek Devlet’in yapısını değiştirme amacını güdüyor, ülkücü örgütler ise marksistlere karşı “Devlet’i savunma” refleksiyle karşılık veriyorlardı. Başka bir tabirle İslâmcı ve devrimci örgütler “taaruz” da, ülkücü örgütler ise “savunma” da idi. Böylesi bir kutuplaşmadan ötürü devrimci sol ve ülkücü örgütlerin bir araya gelmeleri imkânsızdı. Ancak İslâmcı ve devrimci sol örgütler için bu mümkündü zira nihai tasavvurları benzerdi: toplumu ve Devlet’i değiştirmek. Nitekim 1984 yılında Devlet Başkanı Kenan Evren’e sunulan ve kamuoyuna Aydınlar Dilekçesi olarak mal olan 1256 imzalı “Türkiye’de demokratik düzene ilişkin gözlem ve istemler” başlıklı metnin gelişimini anlatan kitabın önsözünde Aziz Nesin dilekçenin sağcı ve ilerici aydınlar tarafından imzalanmamasını bir zaaf olarak görenlerin eleştirilerine cevaben dilekçeyi imzaya açtıklarında İslâmcıları da davet ettiklerini, “ırkçı sağcılar” deyimiyle atıfta bulunduğu MHP ve ülkücü görüşlü aydınları ise davet etmediklerini açık sözlülükle itiraf etmektedir.⁴

Gerçekten çok haklısınız. Bu ülke sağcısıyla solcusuyla birlikte hepimizin. Sorunları da hepimizindir. Elbet böyle bir dilekçe sağcılar da katılmalıdır; salt katılmak değil, bizimle ortaklaşa girişimcisi, düzenleyicisi olmalıdır. Biz bunu gerçekleştirebilmek için kestiremeyeceğiniz kertede çok çaba gösterdik. İrkçı sağcıların dışındaki dinci, liberal kapitalist pek çok sağcı aydına, sağ parti başkanlarına ve önderlerine ve ileri gelenlerine, sağcı tanınan bilimcilerine ve üniversite öğretim üyelerine, büyük sermaye sahiplerine başvurduk, onları toplantılarımıza da çağırdık. Ama her ne yaptıkça onları aramıza almayı başaramadık.

⁴ *Aydınlar Dilekçesi Davası*, Adam Yayınları, İstanbul, 1986, s.13.

12 Eylül darbesi sonrası askerî dönemde gözaltına alınan ve tutuklanan örgüt mensuplarının ideolojik eğitime tâbi tutulmaları beklenenin tam aksine bir tesir yaratacaktır. Tutuklu ve mahkûmların içinde buldukları çok zor yaşam şartlarının üstüne eklenen ve son derece otoriter bir yöntemle verilen Atatürkçülük eğitimi günümüzde sol ve liberal cenahta görülen yaygın Kemalizm karşıtı tavrın ana nedenlerinden biri olacaktır. Nitekim İslâmcı *Yeni Şafak* gazetesi yazarlarından sol görüşlü Kürşat Bumin 12 Eylül darbesi sonrasında Atatürkçü ideolojinin tutukluların zihinlerine zorla yerleştirilmeye çalışılmasının sol cenahta yarattığı travmayı şöyle anlatmakta:

Bülent Ecevit 80 sonrası Cüneyt Arcayürek'le yapmış olduğu bir konuşmada, hapisanede İngilizce sözlüğün kendisine verildiğini fakat felsefe kitaplarının verilmediğini, nedenini sorduğunda da, hapisaneye üç tür kitabın girebildiğini, bunların da savunma için gerekli belgeler, ders kitapları ve *Nutuk* olduğunu söylüyordu. Bu dehşet verici bir olaydır. Hemen, Stalin döneminde bu tür kurumlarda sadece Marksizm-Leninizm'in klasiklerinin serbest olduğunu hatırlayabiliriz. Yine unutamadığım bir örnek, Doğu Perinçek'in hapisanede yandaki hücrelerden gelen canhıraş bir feryat konusundaki tanıklığıdır. İşkence gören genç "yetti artık yat Atatürkçülük, kalk Atatürkçülük, elini uzat Atatürkçülük, tabanlarını uzat Atatürkçülük" diye bağırılmaktadır. Yani sadece kafalarla yetinmeyip, tanıklıklarda da söylendiği gibi, ellere kollara, tabanlara kadar uzanan bir ideoloji.⁵

12 Eylül sonrası askerî dönem mağdurları arasında yer alan sol entelijensyanın ünlü isimlerinden Prof.Dr. Murat Belge'nin şu sözleri de Atatürkçü ve Kemalist ideolojinin yerleşmesi uğruna yapılanların maksada aykırı neticeler verdiğini bir daha ortaya koymakta:

Bir tür Kemalistler geldiler -Evren filan- Kemalizmi gömme tarihî görevini yerine getirdiler. Tarihin hoş bir cilvesi. 80'li yıllarda eğitim sisteminden geçmiş insanların Mustafa Kemal'e sevgi duymalarının imkânı kalamadı. Çocuklar liseye geldiklerinde, bayramlar, kutlama törenleri gibi seküler ayınların bunlar üzerinde etkili olmasına imkân kalmıyor. Bir de tüm toplum Atatürk adına TSK'dan dayak yemiş, orada da ciddi tepkiler var.⁶

Böylesi travmalı bir süreçten geçen marksist entelektüel kesim SSCB'nin yıkılışıyla birlikte liberal ideolojiyi benimseyecekti. Bunda tabii ki askerî dönemin akabinde iktidara gelen Turgut Özal'ın ideologluğunu yaptığı liberalizmin sadece ekonomiye değil aynı zamanda kültürel hayata da nüfuz etmesinin etkisi vardı. Seksenli yılların

⁵ Levent Cinemre-Ruşen Çakır, *Sol Kemalizme Bakıyor*, Metis Yayınları, İstanbul, 1991, s.59

iki diğerk çok önemli gelişmesi Kürt milliyetçi hareketinin “bağımsız Kürdistan” kurma amacıyla silahlı mücadeleye başlaması ve 1983 yılında kurulan RP’yle birlikte siyasal İslâm hareketi ve “türban meselesi”nin de gündemi işgal etmesiydi. İşte “İkinci Cumhuriyet” tartışmaları o tarihlerde başlayacak ve günümüze kadar süre gelecektir.

Doksanlı Yıllar ve İkinci Cumhuriyet Tartışmaları

Doksanlı Yılların Başında Manzara

Prof.Dr. Mehmet Altan “İkinci Cumhuriyet” kavramını ilk kez 31 Ocak 1991 tarihinde dile getirecekti. Altan 1923 Cumhuriyeti’nin (yani Birinci Cumhuriyet) ve kurucu ideolojisi Kemalizmin demokratik özden kopuk, saydam olmayan, asli sahibi Türk Silahlı Kuvvetler olan, “hiçbir çağdaş ülkede olmayan” Millî Güvenlik Kurulu’nun “tavsiye kararları” verme yetkisine sahip olan, o yıllarda “Derin Devlet” kavramı henüz popüler kültüre mal olmadığı için ya “faili meçhullar” veya “aydınlanamayan sualler” şeklinde atıfta bulunulan 1 Mayıs katliamı, Mehmet Ali Ağca’nın Maltepe Cezaevi’nden kaçırılması, Lockheed Rüşvet Skandalı gibi aydınlığa kavuşmamış olayların gölgelediği, miadını doldurmuş, tarihin gerisinde kalmış, çağ dışı bir ideoloji olduğunu yazıyordu.⁷ Aralarında Mehmet Altan’ın da yer aldığı ve kamuoyunda İkinci Cumhuriyetçiler olarak anılacak marksist ve liberal çizgideki bir grup öğretim üyesi ve gazeteci daha sonra işadamı Cem Boyner’in liderliğini üstlenecek çok kısa ömürlü Yeni Demokrasi Hareketi çerçevesi içinde siyasallaşmaya uğraşacak ancak bu gayretleri hüsrarla sona erecektir.⁸

Yetmişli yılların devrimci sol liderlerinden Seyfi Öngider’in “Cumhuriyet tarihi boyunca Kemalistler başlıca üç şeyi karşılarına aldılar: Kürtleri, İslamcıları ve komünistleri” sözleri doksanlı yılların başından itibaren şahit olacağımız İslamcı-liberal-solcu ittifakın nedenlerine bir ön cevap getirmekte.⁹ Zıt ideolojik cenahlarda yer almalarına rağmen çağ dışı olmuş bir rejim ve ideoloji olarak görülen Cumhuriyet ve Kemalizmin daha özgürlükçü ve demokratik bir şekle dönüşmesi gerektiği zemininde bir araya

⁶ Levent Cinemre-Ruşen Çakır, a.g.e. s.121.

⁷ Mehmet Altan, “İkinci Cumhuriyet Nedir, Ne değildir?”, *Türkiye Günlüğü*, sayı 20, Güz 1992. İkinci Cumhuriyet hakkında daha fazla bilgi için bkz. www.ikincicumhuriyet.org

⁸ Cengiz Çandar, Kürşat Bumin, Etyen Mahçupyan, Prof. Dr. Murat Belge, Prof. Dr. Mehmet Altan, Prof.Dr.Asaf Savaş Akat, Ali Bayramoğlu ve Gülay Göktürk İkinci Cumhuriyetçilerin en tanınmış isimleridir.

gelen İslâmcı ve sosyalist-liberal aydınların birbirleriyle tanışmaları İkinci Cumhuriyet tartışmalarının başladığı yılda, “sosyalist kültür dergisi” *Birikim* bünyesinde gerçekleşti. Ali Bulaç’ın 1991 yılında bir çoğulcu ümmet tasarımı olarak *Kitap Dergisi*’nde başlattığı Medine Vesikası tartışması Prof. Dr. Ahmet İnsel’in davetkâr yazısıyla *Birikim* dergisine taşındı ve orada devam etti.¹⁰ SSCB ve Berlin Duvarı yıkılmasından sonra İslâmcı ve solcular arasındaki ideolojik duvar olan marksizm engelinin de ortadan kalkmasıyla birlikte hiçbir zaman bir araya gelemeyecekleri düşünülen İslâmcı ve solcu entelektüellerin birlikte görünmeleri, eylemlere birlikte katılmaları, bildirgelere birlikte imza atmaları artık kimseyi şaşırtmayacaktı.

Doksanlı Yılların İkinci Yarısındaki Gelişmeler

İslâmcı ve sol-liberal kesim 3 Kasım 1996 günü meydana gelen Susurluk Kazası’nı Derin Devlet faaliyetlerinin gün ışığına çıkması; Refah-Yol Hükümeti’nin sonunun başlangıcı olan ve siyasi tarihe “post-modern darbe” adıyla mal olan 28 Şubat 1997 tarihli MGK Kararları’nı, İslâmî kesimi izlemek amacıyla kurulan Batı Çalışma Grubu’nu, RP’nin kapatılmasını, Necmettin Erbakan’ın siyasi yasaklı olmasını ve “türban meselesi”ni ise demokratikleşme sürecine vurulan bir darbe olarak kabul etti. Sol ve liberal cenahın entelektüel önderleri İslâmcı kesimi “solcular, azınlıklar ve Kürtlerden sonra Devlet’in zulmüne uğramış yeni mazlumlar” olarak gördü ve dolayısıyla o kesimin entelektüel önderleriyle dayanışmaya girdi. Artık sol ve liberal cenahın kamuoyuna mal olmuş önde gelen simaları için en önemli davranış kodları “otoriter Devlet’e karşı olma”, “demokrat olma”, “herkese eşit mesafede olma”, “bir arada yaşama”, “düşünce özgürlüğü” kodlarıydı. Susurluk Kazası İkinci Cumhuriyetçiler için bir dönüm noktasıydı. Nitekim Mehmet Altan, Susurluk Kazası’ndan beş ay sonra yayınladığı köşe yazısında “Susurluk skandalı, toplumsal sorunları çözmede yeterli olmayan Birinci Cumhuriyetin artık tümünden kendini arıtamadığını ortaya koydu” yazarak Birinci Cumhuriyet’in miadını doldurduğunu bir daha tekrarlıyordu.¹¹ 28 Şubat 1997 MGK Kararları sonrasında başlayan “başörtüsü direnişi” sırasında İslâmcı ve sol görüşlü kesimler tekrar bir araya gelecek, ortak

⁹ Levent Cinemre-Ruşen Çakır, a.g.e. s.155.

¹⁰ Bu tanışmanın ve bir araya gelmenin anlatımı için bkz. Ali Bulaç, “Biririm: Komşu’nun sohbet meclisi”, *Birikim*, sayı 100, Ağustos 1997, s.95-97. Ahmet İnsel’in davet yazısı için bkz Ahmet İnsel, “Ali Bulaç’ın çoğulcu ümmet tasarımı üzerine Totalitarizm, Medine Vesikası ve özgürlük”, *Birikim*, sayı 37, Mayıs 1992, s.29-32.

birçok bildiriye imza atacaklardı. Bu döneme damgasını vuran ve halen vurmaya devam eden kişi sol – liberal - demokrat entelijensyayı hedefleyen çok başarılı bir halkla ilişkiler kampanyası sonucunda “hürriyet havarisi demokrat İslâmcı aydın” konumuna yerleşen antisemit ve şeriatçı *Anadolu’da Vakit* gazetesinin başyazarı Abdurrahman Dilipak olacaktır. Dilipak doksanlı yıllarda çok revaçta olan ve “aydın” sayılmanın olmazsa olmaz şartlarından bir olan “sivil inisyatif”lerin birçoğunun ya hazırlık komitesinde veya imzacıları arasında yer alacaktı.¹²

Medyada Sol-liberal Cenahtan İslâmcı Cenaha Geçişler

İkinci Cumhuriyetçi yaklaşımı benimsemiş yazarların önemli bir kesimi merkez medyanın liberal ve sol çizgideki (*Radikal*, *Yeni Yüzyıl* ve halefi *Yeni Binyıl*, *Milliyet*) gazetelerinde çalışıyorlardı. Ancak Doğan Medya Grubu’nun hâkim olduğu sektörde ekonomik kriz veya gazetelerin okur profiline göre yeniden şekillendirilmeleri nedeniyle işlerine son verilen sol-liberal çizgideki yazarlar mesleki hayatlarını saf değiştirerek yüksek tirajlı İslâmcı basında (*Yeni Şafak* ve *Zaman* gazeteleri) ve televizyon kanallarında (Kanal 7 ve STV) devam ettirmek zorunda kalacaklardı. Aslında okur-izleyici de bu durumu bir ölçüde kanıksamıştı zira 1993 yılında Özel Radyo ve Televizyon Yasası’nın kabulünden sonra televizyon yayıncılığında yaşanan patlama döneminde en revaçta programlar “solcu, sağcı, liberal ve illa da İslâmcı” entelektüel ve yazarların yer aldıkları “paneller dönemi” idi. Bu “paneller dönemi” sırasında en aykırı fikirler ifade edildiği gibi İslâmcı ve solcu yazarlar bir araya gelecek, siyaseten doğruluk açısından ideolojik muarızlarına karşı en geniş hoşgörüyü sergileyecek, böylece “bir arada yaşama kültürü”nün topluma yerleştiğini ispatlayacaklardı.¹³ Fethullah Gülen Cemaati’nin sözcüsü olan Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı’nın ilkinin 1995 yılında düzenlediği iftar yemekleri, toplumun değişik ideolojik kesimlerine mensup önde gelen isimlerine dağıttığı Hoşgörü Ödülleri, *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Prof. Dr. Toktamış Ateş’in *Akit* (halefi *Anadolu’da Vakit*) gazetesi başyazarı Abdurrahman Dilipak ile el ele tutuşup kameralara poz verdikleri “bir arada yaşama kültürü” görüntüleri zihinlerden henüz tamamen silinmiş değildir.

¹¹ Mehmet Altan, “İkinci Cumhuriyet Zorunluluğu”, *Sabah*, 19 Nisan 1997.

¹² Ahmet Tulgar, “İnisyatif’te inisyatif kimde?”, *Milliyet Gazete Pazarı*, 20 Aralık 1998.

¹³ Ahmet Hakan Coşkun, “Bu da bir tür lirik tarih”, *Sabah*, 16 Temmuz 2004.

İkibinli Yıllar

İslâmcı yazarlar ile sol-liberal cemahtaki yazarlar arasında tesis eden diyalog 11 Eylül Eylemleri sonrasında kısmen inkıtaya uğrayacaktı. Bunun sebebi de İslamcı yazarların 11 Eylül Eylemleri'ni antisemit komplo teorileriyle açıklamakta ve eylemleri "İslamî terör" olarak nitelermemekte ısrar etmeleri idi.¹⁴ Ancak bu ara dönem kısa süreli olacak, Mart 2003'de başlayan Irak Savaşı ile birlikte islamcı, solcu ve marksist kesimleri savaş karşıtı platform üzerinde bir daha bir araya gelecekti.¹⁵

Sonuç

Marksist ve liberal sol ittifakın ana nedeni, her ne kadar İslâmcı *Haksöz* dergisinin bir yazarı bu işbirliğini "son derece dar ve sınırlı düzeyde gerçekleşen diyalog ve işbirliği" olarak tarif etmekte ise de,¹⁶ Cumhuriyet rejiminin ve Kemalizmin ömrünü doldurmuş bir rejim ve ideoloji olduğu konusundaki mutabakattır. *Haksöz* dergisinin bir başka yazarı Hamza Türkmen'in "tüm farklılıklara rağmen "sol kesim" de "Müslüman kesim" de insanı ve toplumu dönüştürmeyi amaçlamaktadır" sözleri ortak bir hedef uğruna gerçekleşmesi arzulanan âdeta zımnî işbirliğinin ifadesidir. Hamza Türkmen'e göre "her iki kesim arasındaki dayanışmanın ortak paydası öncelikle emperyalizme ve emperyalist yapılanmanın uzantısı olan resmî ideolojiye karşı duruşta kendini gösterir" sözlerinde yer alan "resmî ideoloji" deyimini ile kast edilenin Atatürkçülük ve Kemalizm olduğu aşikârdır.¹⁷ Hal böyle olunca Cumhuriyet'in ve Kemalizmin antidemokratik olduğunu kabul edip rejimi daha demokratik, daha hür, çokkültürlülüğü daha çok kabul edebilen bir rejime dönüştürmek isteyen değişik kesimlerin ortak bir zeminde buluşmaları, bir siyasi ideolojinin simgesi olmasına rağmen, türban meselesini ferdi hürriyet ve çokkültürlülük kavramları içinde değerlendirmekte ısrar etmeleri doğaldır.

¹⁴ Bu konuda bir tahlil için bkz Rifat N.Bali, "90'lı yıllar – medya temelli bir bilanço denemesi", *Birikim*, sayı 184-185, Ağustos-Eylül 2004, s.182-190.

¹⁵ Ertuğrul Özkök, "Bu Tuhaf İttifakı Hatırladınız Değil mi", *Hürriyet*, 2 Nisan 2003.

¹⁶ Rıdvan Kaya, "Anti-Semitizm Hassasiyeti ve Siyonist Yüzsüzlük", *Haksöz*, Kasım 2004, Sayı 164, s. 30-34, 34.

¹⁷ Hamza Türkmen, "Sosyalist Sol ve Müslümanlar Arasındaki Diyalog Klişe Söylemleri Aşabilir mi?", *Haksöz*, Nisan 2003. http://members.lycos.co.uk/musluman/guncel/haksoz_14.htm

Son yıllarda yaşanan siyasal ve toplumsal gelişmeler sonucunda “Devlet” imajının yıpranması ve hafızalarda popüler kültürün olumsuz anlamda kullandığı “Derin Devlet”i çağrıştırmaması, Cumhuriyet’in ve Kemalizmin “Derin Devlet” ile eşleştirilmesi ve özdeşleştirilmesi de İslâmcı, sol ve liberal cenah önderlerinin “toplumu değiştirme” ülküsü uğruna ortak bir zeminde buluşmalarını çabuklaştırmıştır. Bu birleşme sol kesimin tabanında bir rahatsızlık doğurduğunun ipuçlarına sosyalist *Birgün* gazetesinde yayınlanan okur mektuplarında hissetmek mümkün.¹⁸ Ancak bu rahatsızlık tesis edilmiş olan ittifakın bozulmasına neden olacak kadar ciddi değil. Kaldı ki gerek sol ve liberal, gerekse İslâmcı kesim Kemalizmi “daha çağdaş”, “daha özgürlükçü” bir rejimle ikame etme tasarılarından vazgeçmiş değiller. Dolayısıyla bu ittifakın belirsiz bir süre daha devam edeceği rahatlıkla söylenebilir.

¹⁸ Ali Yücel, “O ‘Temiz İslamcılar’...”, *Birgün*, 24 Temmuz 2004 / Engin Yüksel, “Şeriatçılığı inceltip muhafazakâr, solculuğu inceltip demokrat yapmak”, *Birgün*, 6 Ağustos 2004 / Önder İşleyen, “Demokrasi Sorunu”, *Birgün*, 9 Ağustos 2004.